

Искри

БЪЛГАРСКАТА ОКУПАЦИЯ НА КОСОВО (1915-1918)

Ноел Малколм

[Историята на Косово през 20 век е история на един почти непрекъснат военен контрол на областта от страна на най-различни войски. Турци, сърби, италианци, германци и югославяни се редуват във въоръжения контрол на тази зона от Балканския полуостров. Една от по-малко известните страници на тази история е окупацията на Косово от страна на Австрия и България по време на Първата световна война. На този въпрос се спира накратко английският историк Ноел Малколм в една от последните си книги "A Short History of Kosovo". Междувпрочем, българската окупация на Косово е отново актуална, поради готовността, изразена от българското правителство материално да подкрепи намесата на НАТО в района - б.пр.]

През ноември 1915 г. австроунгарската и българската войски завземат Митровица, Прищина и Призрен с една много бърза последователност. На 29 ноември, когато Призрен пада, общият брой на сръбските войници, заловени по време на кампанията, достига 150 000. [...] Австрийците завладяват северната част от територията, докато южната е окупирана от българите. [...]

Австрийските власти поставят албанци в местното правителство, позволяват им да използват албанския език по време на работа и активно насърчават създаването на училища с албански език. Същата политика се прилага в северна и средна Албания през 1916 г.; в тези райони австрийците създават дори и училища за подготовка на учители и организират "литературна албанска комисия" за стандартизиране на правописа и публикуване на албански книги в популярни издания на ниски цени. Официалната политика на австрийското външно министерство спрямо самата Албания се основава на принцип, според който се касае за приятелска неутрална държава, а не за завоювана територия; военните считат това поведение за иреално и искат подялба, чрез която северната част плюс Косово да бъдат присъединени към Австро-Унгария, но проектът им не се реализира [както, от друга страна не се осъществява и идеята за присъединяване на Косово към Албания].

Освен че е разделена от Албания, територията на Косово, окупирана от австрийците, остава отделена и от зоната, окупирана от българските войски. Това разделяне е причина за сериозно политическо напрежение между двете сили. Когато през ноември Трета дивизия на българската армия завзема както Прищина, така и Призрен, надхвърля лимита, предварително договорен от двете правителства за българската експанзия; но вместо да предадат тези райони на австрийците, българите разполагат войници и назначават своя гражданска управа, която след това се разширява и в окръга на Джакова [този, в който неотдавна станаха сблъскванията. Интересно е да се отбележи, че начело на българската управа в Косово е назначен Димитър Влахов, виден представител на македонското национално движение, който тридесет години по-късно става първият президент на Република Македония в Социалистическа федерация Югославия - б.пр.]. Българският цар Фердинанд се втурва да посети района и през февруари 1916 г. бърза да увери австрийците, че "голяма част от населението е българско". През април същата година австрийците се отказват от плановете си като позволяват на България да окупира Прищина и Преизрен, искайки единствено оттеглянето им от Джакова. Условието на живот по време на българската окупация са решително по-лоши от тези в района, окупиран от австрийците; въведена е принудителна работа по проекти като строителство на ж.п. линии в Македония, извършени са многобройни реквизиции на храни и материали и периодът 1916 - 1917 г. се характеризира със сериозен глад. Според архиепископ Мйеда само през 1917 г. в Призрен умират от глад около 1000 души. Сърбите, много от които са арестувани в района, управляван от австрийците, са подложени на още по-тежки репресии от страна на българите, дължащи се до голяма степен на дългогодишните враждебни отношения между българската и сръбската източноправославна църква: сръбският митрополит на Скопие, избягал в Призрен, е отвлечен и убит от български войници. И така, както през 1913 - 1915 г. сърбите водят политика на насилствено сръбизиране в Косово и Македония, сега българите насилствено побългаряват македонците и сърбите:

При тези обстоятелства албанците, които приветстват настъплението на българската войска през 1915 г. бързо престават да хранят каквито и да било илюзии и много от тях реагират срещу новия окупатор по традиционния за тях начин. В планините на Скопска Черна Гора старият местен лидер Идриз Сефери, участвал във всички въстания още от 1878 г., организира многобройни групи *качаки* (хайдути): в една акция в околностите на родното му село Сефер, неговите банди убиват двадесет български войници. По-късно, пак през 1916 г., той е

заловен от българите, за да бъде освободен едва в края на войната. Друг албански лидер - Азем Бейта, организира съпротивата срещу австрийците и по време на войната залавя голям брой австрийски и немски войници, но един офицер, попаднал в ръцете на една от неговите банди на север от Прищина, има повече късмет: разрешено му е да продължи с думите: "Германците добри, българите не добри".

[Окупацията приключва през 1918 г., когато българските войски, разгромени на бойното поле от съюзническите армии, започват да се бунтуват срещу офицерите си и се насочват към София, за да търсят отговорност от главните виновници за катастрофата, т.е. Фердинанд и неговия двор, искайки наказанието им, както и премахване на монархията и обявяване на република. Българският цар, не разполагащ с достатъчно дивизии в столицата, се спасява само благодарение на помощта на германските войски, разквартирувани по онова време в България, като ги изпраца да стрелят по собствените си войници. Много важна роля в подпомагането на цар Фердинанд и спасяването на монархията, изиграва решението на левите социалисти (по-късно комунисти), ръководени от Димитър Благоев, силни в столицата, да не подкрепят въстанието - б.пр.]

(из: Ноел Малколм, "A Short History of Kosovo", Macmillan, Лондон, 1998 г. - превод от английски и бележки - "Искри")

Home

Пишете ни: iskri@ecn.org